

RENEŠANČNÍ SEPULCHRÁLNÍ TVORBA JANA MILIČE (JOHANNESSE MILICZE)

HANA MYSLIVEČKOVÁ

Mezi výjimečné případy náhrobních monumentů označených jménem tvůrce patří díla Jana Miliče (Johannese Milicze), signujícího také jako Milici, Millyz, Mylliz, Millicz.¹⁾ Jeho jednotlivými sepulchrálními díly v Jaroměřicích a v Letovicích se od počátku 20. století zabývali četní autoři.²⁾ Avšak až Vítězslav Houdek³⁾ v roce 1915 spojil s doposud známou autorovou tvorbou i náhrobek mohelnický. Ten byl přes zřetelnou signaturu Jana Miliče uváděn jako dílo Johannese Iliga.⁴⁾ Sepulchrální sochařské dílo Jana Miliče je formálně i typologicky rozmanité a zahrnuje kromě figurových i heraldické památníky. Čtyři z nich jsou signované, dva torzálně dochované lze nesporně přiřadit do okruhu jeho tvorby.

Obr. 1: Náhrobek Jana z Linhartic († 1562), Jaroměřice (okres Svitavy), kostel Věch svatých (foto I. Přechek).

Obr. 2: Náhrobek Jana z Linhartic († 1562), Jaroměřice, kostel Věch svatých, detail hlavy (foto NPÚ Pardubice, M. Plecháčková).

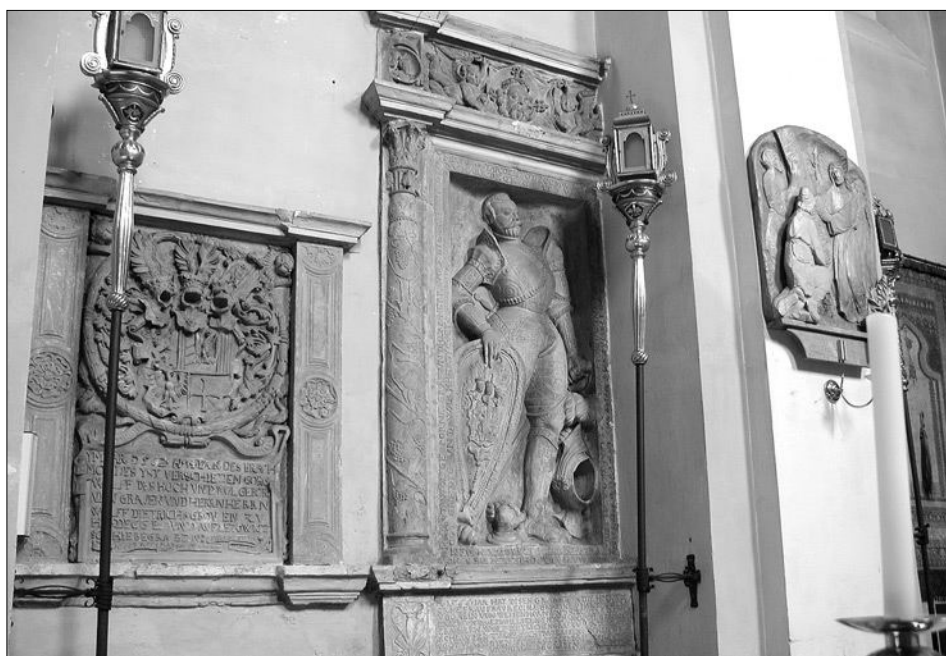
Ve filiálním kostele Věch svatých v Jaroměřicích je na epištolní stěně presbytáře osazena kamenná náhrobní deska pana **Jana z Linhartic** († 1562), která do kontextu moravské náhrobní tvorby té doby přinesla výraznou změnu nejen formového aparátu, ale i kompozičního schématu, jehož obdobu můžeme najít v sousedním Slezsku.⁵⁾ Spodní část kamenné desky, natřená tmavou barvou a částečně pobronzovaná, je překryta zvýšenou podlahou (rozměry její nadzemní části jsou 210 × 110 cm), a proto není možno posoudit původní celek. V poměrně vysokém reliéfu je frontálně znázorněna postava rytíře s levicí na jílcí meče, pod nímž je na pásce zavěšena helmice se zavřeným hledím, zdobená třemi pery. V pravici drží velký antikizující věnový štít zv. „*stemma*“, v jehož středu je v kartušovém štítě rodový erb⁷⁾ s klenotem, příkrývadly a se zvlněnou páskou s nápisem: J IAN RYTI / RZ Z LINHARTI / CZ.⁸⁾ Přestože štít překrývá pravou nohu rytíře, je zřejmé široké rozkročení nohou stojících na vypuklé podložce, jejíž součástí je buď drak nebo had. Jeho tělo je skryto pod podlahou a pohledově se uplatňuje pouze šupinatý ocas obtáčející nohu rytíře. Tento motiv, na soudobých moravských náhrobních vzácný, se objevuje rovněž na torzálně dochované náhrobní desce epigraficky neidentifikovaného šlechtice z rodu

Weizingerů z Weizingu v kostele Neposkvrněného početí Panny Marie ve Zvoli u Zábřeha.⁹⁾

Postava Jana z Linhartic včetně všech doplňků plasticky vystupuje před ploše naznačené architektonické a dekorativní elementy. Jsou jimi dva ploché boční pilastry, na nichž v úrovni rytířových ramen probíhá zalamovaná profilovaná římsa. V levém pilastru se na svisle rozvinuté pásce nachází signatura autora: IAN / MILICI BYL MISTR / NA T(E)N HROB. Na římsce spočívá obdélná nápisová plocha s kartušovitě nastřihovanými okraji, která je podložena pod hlavu rytíře. Šestirádkový český nápis, rozdělený hlavou rytíře, je psaný plasticky vystupující kapitálou s některými zvláštnostmi.¹⁰⁾ LETA . 1562 . W PÁTEK : PŘED . SWATÝM . / PAWLEM .

NAWIRVOBRACE:M WHOdINV . 9 . / NANOC . VMRZ / EL . IEST . VROZE / NYPAN . YANRY / TIRZ . ZLINHAR / TICZ . ANAYA / ROMERZICZYCH / ATVTO . POCH / OWANYEST. Rytíř je oděn v plátové zbroji, která je, zvláště na mohutně zdůrazněných ramenních plátech, loketnicích a na hrudním plechu, zdobena výrazně plasticky vystoupilým vegetabilním ornamentem. Jemnější detaily se zdají být překryty sekundárními nátery. Kolem krku má zavěšeny tři silné řetězy, na rukou pěstnice. Výrazně plasticky a expresivně, ale stejně jako zbroj nepříliš jemně, působí hlava muže. Kučeravé vlasy, výrazné uši, vrásky na čele, vystoupilé bulvy očí, široký nos a dlouhý vous naznačují na jedné straně velkorysou sumarizující formu a snahu přiblížit se někdy až naturalisticky ke skutečnosti, avšak současně prozrazují jistý schematismus ve způsobu plastického ztvárnění detailů. Silný důraz na expresivitu tvaru a detailu je společným znakem všech Miličových prací.

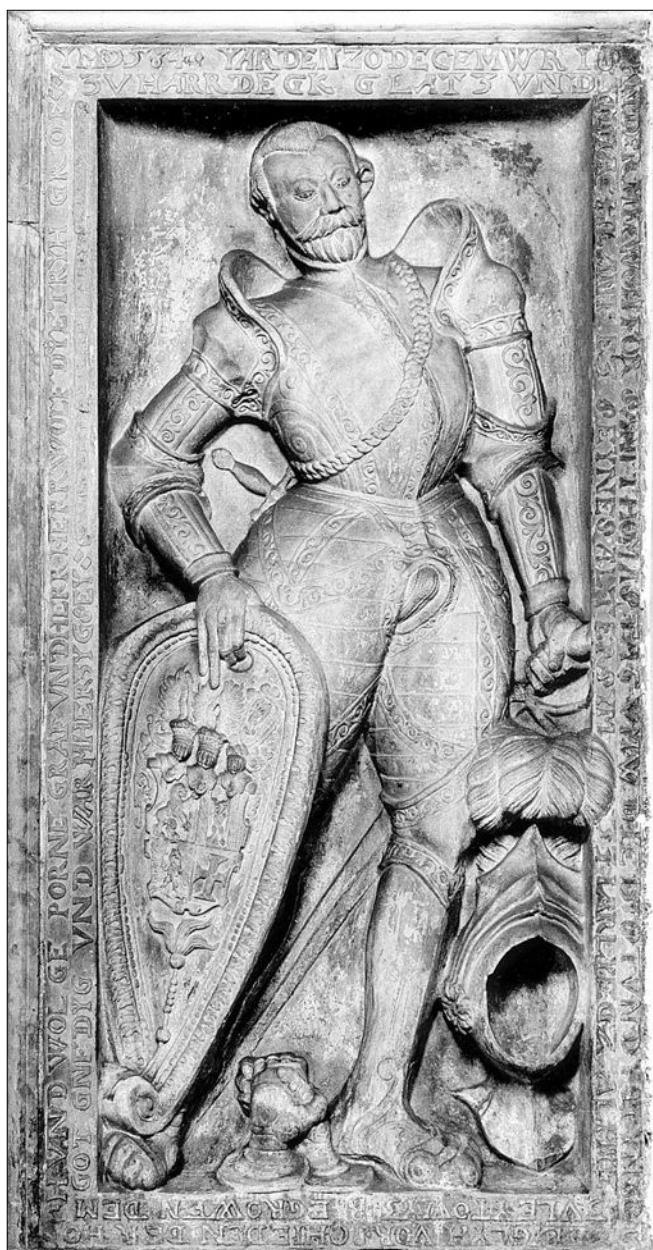
Jan z Linhartic byl příslušníkem novoštitné rodiny, kterou založil Jiří z Linhartic, jemuž král Vladislav II. Jagellonský udělil dne 10. října 1499 erb.¹¹⁾ Na Jaroměřicích je doložen v letech 1541, 1551, 1556, 1560, kdy se jeho jméno objevuje v různých zápisech do zemských desk a je uváděn jako svědek při smlouvách. Jaký byl jeho majetkový vztah k Jaroměřicím, není však zcela jasné. Jaroměřice, zboží arcibiskupství pražského, držel v zástavě Petr Šedík z Kunčiny, který zde postavil tvrz. Ten napsal dne 23. června 1541 závěť a brzy na to bezdětný zemřel, neboť poručenství bylo vloženo do olomouckých zemských desk v roce 1545.¹²⁾ Podle něj měli poručníci Albrecht z Bukůvky, Mikuláš z Bubna, Vítek Lhotský ze Ptení a na Pňovicích a Mořic z Rychnova jaroměřický statek předat Kryštofovi, synu Petrovy sestřenice, nebožky paní Anny z Varnstorfu, až dosáhne dospělosti. Kryštof se dospělosti nejspíše nedožil, neboť roku 1559 se o panství rozdělily sestry Dorota, Anna, Kunka a Manda z Rychnova. Současně seděl na Jaroměřicích i Jan z Linhartic, nejspíše manžel některé z uvedených sester.¹³⁾ Sousední Jevíčko poručil Petr Šedík bra-

Obr. 3: Náhrobky Wolfa Dietricha z Hardeka († 1564) a Georga Wolfa z Hardeka († 1562), osazení v interiéru kostela, Letovice (okres Blansko), kostel sv. Prokopa (foto H. Myslivečková).

třím Lhotským ze Ptení, které zavázal, aby mimo jiné vyplatil 150 kop grošů českých Janovi z Linhartic.¹⁴⁾ Nejasné rodinné vztahy nedovolují usuzovat, kdo byl objednavatelem náhrobku Jana z Linhartic. Pozoruhodné však je, že roku 1560 je doložen jeho blízký kontakt s pány z Hardeka,¹⁵⁾ pro něž Jan Milič provedl několik náhrobních kamenů.

Dalším figurovým monumentem téhož sochaře, který v jeho reliéfu své autorství potvrdil dokonce dvakrát, je náhrobek **Wolfa Dietricha z Hardeka** († 1564) v kostele sv. Prokopa v Letovicích,¹⁶⁾ zhotovený v roce 1566. Monumentální, velkoryse koncipovaný náhrobek Wolfa Dietricha (česky Dětřicha, někdy však psáno také Dytrycha či Jetřicha) rámovaný pískovcovou architektonickou edikulou, se bohužel nedochoval v intaktním stavu, poněvadž chybí jeho pravý okraj. Zachovaná část měří 340 (?) × 150 cm. Náhrobek se horizontálně člení na tři části. Spodní tvoří postament, v jehož středu je umístěna deska s dedikačním nápisem Wolfovy ženy paní Regíny rozené Fuggerové z Kirchbergu a Weissenhornu, příslušnice známé augsburské bankéřské rodiny. Ten byl často mylně považován za její náhrobní nápis.¹⁷⁾ Prostřední obdélné pole z našedlého mramoru (207 × 104 cm) vyplňuje vysoký reliéf s postavou rytíře umístěnou v obdélně zahlobené nise. Typem postoje se tentokrát sochař přiblížil schématu na Moravě obvyklému. Tříčtvrteční natočení zemřelého směrem k oltáři je pojato dynamicky se zachováním kontrapostu a zaklonění hlavy. Levice tradičně přidržuje jílec meče, pravice štít s úplným rodovým erbem.¹⁸⁾ Štít je v soudobém kontextu neobvykle utvářen. Jeho mandlovitý tvar vespod rollwerkově stočený je v okraji lemovaný drobnými pásovými ornamenty – perlencem a listovcem. Zbroj je velmi blízká španělskému typu s pásy spirálovitých ornamentů, často užívanému na monumentech jiného mistra činného na Moravě, autorkou pracovně označovaného jako mistr Ludanických náhrobků.¹⁹⁾ V oděvu rytíře registrujeme poměrně vzácné se vyskytující špičatý límeček a přes jedno rameno zavěšený silný řetěz. U levé nohy leží helmice s otevřeným hledím a na zemi me-

Obr. 4: Náhrobek Wolfa Dietricha z Hardeka († 1564), detail, Letovice, kostel sv. Prokopa (foto B. Samek).

zi chodidly do sebe zaklesnuté zbrojní rukavice. Hlava muže nese obdobnou fyziognomickou charakteristiku jako zobrazení Jana z Linhartic a je rovněž utvářena v expresivně schematizujícím duchu. V provedení hlavy i postavy sledujeme jistě neobratnosti, které vyplývají z nezvládnutí perspektivních zkratk lidského těla. Horní kladí je odděleno profilovanou římsou zalamující se nad postranními polosloupky, z nichž se dodnes zachoval pouze levý. Ten je po celé své výšce plasticky dekorován úponky s listy a plody vinné révy, starokřesťanskými symboly znovuzrození a budoucího věčného života,²⁰⁾ a tím poukazuje na křesťansko-triumfální význam edikulového rámování náhrobku. Polosloup je pojat značně neklasičsky, pod kompozitní hlavičce je podložen prstenec s kanelurami a vegetabilními motivy, v horní části je přepásán šňůrou kuliček zakončenou střapcem. Tato fantazijní tvaroslovná uvolněnost naznačuje severskou inspiraci tvůrce. Ve středním poli vlýsu dva letící andílci přidržují veraikon s reliéfně provedenou hla-

vou Krista se svatozáří. Ve vyloženém úseku kladí je v kruhovém medailonu znázorněna mužská hlava. Postava a portrét zemřelého i některé dekorativní články jsou provedeny ve vysokém, objemově plném a dynamicky pojatém reliéfu, který místy dosahuje až hranice expresivní deformace. V ploché liště rámujiící reliéf s postavou rytíře obíhá dvouřádkový německý nápis vztahující se ke smrti pana Wolfa Dietricha. Je proveden plastickou kapitálou s výraznými patkami. Zevní opis: YM . 1564 . YAR DEN . 20 . DECEMWVRIS / AN DER MITTWOH. FOR. SANT . THOMAS . TAG . VMW . DYE . 15. STVND . YST . YN . GOT . / SELYGLYH . VORSCHIEDEN . DER HO / H VND WOL GE PORNE GRAF VND HERR HERR WOLF DYETRYH GROF // vnitřní opis: ZV HARRDEGK GLATZ VND / YM MACHLANT EZ SEYNES ALTERS YM 33 IAR LYEGZ ALHYE . / ZVLEYTOWYZ BEGROWEN DEM / GOT GNFDYD VND WARMHERZYG SEY= .²¹⁾ Za tím pokračuje nahoru běžící páska, na níž je vytesána signatura tvůrce: OPERRA PER MANDE YOHAN MILLYZ SCULPTOR 1566, která dokládá, že náhrobek byl pořízen dva roky po smrti pana Wolfa Dietricha. Okolnosti jeho vzniku přibližuje legenda v podnoží. V osmiřádkovém německém nápisu provedeném stejným typem písma se výslovně uvádí, že objednatelkou byla vdova, paní Regina Fuggerová: IM . 1566 . IAR HAT DISSEN GRABST[E]IN DIE HOCK WOL / [GE]BORNE FRAV FRAV REGINA . GRAFIN [Z]V HARDEG GEBOR(NE) / [F]VGGARIN VON WEISENHORN VND KIRCHPERG I(H)REM LIE(BEN) / HERREN VND GEMAHEL SELIGEN DEM HOCHWOLGEBORNEN / [H]JERN HERN WOLF DIETRYCHEN GRAF ZV HARDEG GLOC ZVM / [M]ACHLANDEZ ZVR GEDECHTNVS LASSEN [MA]CHEN WELCH(ER) / [I]N GOT VERSCHI(E)DEN IST D(E)N 20 DECEMBRI[S] ES. 1564 . IAR / VND ALHIE BEGRABEN. Také v této části za nápisem pokračuje tenká zvlněná nápisová páska a opakuje signaturu sochaře: OPERRA PER IOHAN MILICZ DEPLVR[.] (S)CVL(P)TOR.²²⁾

Ve stejném kostele se dochovalo další signované dílo Jana Miliče, jímž je pískovcový památník syna Wolfa Dietricha **Georga Wolfa z Hardeka** († 1562). V tomto případě se jedná o heraldický monument (173 × 136 cm). Střední plocha desky je rámovaná po bocích pilastry zdobenými profilovanými kazetami přerušovanými kruhovými a půlkruhovými terči s rozetami. Horní a spodní profilovaná římsa se nad pilastry zalamuje. Centrální pole je členěno horizontálně na dvě části, v horní je vytesán vavřínový věnec se stuhami, jehož utváření je blízké věnci na památníku Jana z Linhartic. Uprostřed je umístěn úplný rodový erb hrabat z Hardeka. Cvikly vyplňují okřídlené andílčí hlavičky. Ve spodní části tohoto pole se nachází sedmiřádkový německý nápis psaný stejným typem písma jako na předcházejícím monumentu: YM IAR . 1562 . AM + TAK DES BRACH / MONDES YST VERSCHIEDEN GÖRG / WOLFF DES HOCH VND WOLGEBOR / NEN GRAVEN VND HERRN HERRN / WOLFF DIETRICH x GROV EN ZV / HARDEGG EZ VND AVFLETOWICZ / SON KIE BEGRABEN: ²³⁾ Za tímto textem se vine úzká páska se signaturou mistra: OPERRA PER MAN / NE DE IOHAN / MYLLIZ SCI(V)L(P)TOR / IM HAN 156[-]. Přesto, že závěr textu není příliš zřetelný, na základě frotáže pořízené autorkou je letopočet možno číst jako 1565, což by mohlo znamenat, že dílo mohlo vzniknout současně s náhrobkem otce. Slovo SCLTOR je opět nutno číst jako

Obr. 5: Náhrobek Georga Wolfa z Hardeka († 1562), Letovice, kostel sv. Prokopa (foto NPÚ Brno, R. Žabinský).

SCVLPTOR. Signatura Jana Miliče na tomto památníku nebyla kupodivu zaznamenána, a tudíž ani toto dílo nebylo sochaři doposud výslovně připsáno.²⁴⁾

Příbuzné fragmenty náhrobních desek v letovickém kostele dokládají, že Jan Milič zde zanechal ještě další památníky. Pod kůrem se nacházejí části dvou mramorových stejně zpracovaných, avšak dnes bohužel poškozených heraldických desek. Jen jednu z nich (velikosti 105 × 93 cm) lze blíže identifikovat, poněvadž na ní kromě rodového erbu hrabat z Hardeka zůstal zachován zbytek nápisu. Ten je koncipován obdobně jako u Georga Wolfa z Hardeka: (I)M . YAR . 1559 . AM . 24 . TAG . DES . HERB [—] / (I)ST VER-SCHIEDEN TOCHTER [.] N . ANNA / [—] a nasvědčuje tomu, že deska patří blíže neznámé **Anně z Hardeka** († 1559), dceři Wolfa Dietricha.²⁵⁾ Také třetí, otlučená a vápenným nátěrem silně zaličená deska z běžového mramoru (70 × 67 cm), osazená na evangelijní straně kostela pod kůrem, nesoucí pouze erb Hardeků, pochází dle všech stylových znaků od Jana Miliče, nebo vznikla jako sériová práce v jeho dílně ve stejné době jako práce ostatní.

Letovické panství prodal v roce 1544 Kryštof z Boskovic Kryštofu hraběti z Hardeka a z Kladska a jeho mladším bratrům, jimiž byli Wolf Dietrich a Jan Fridrich.²⁶⁾ Rod se vyvozuje od Jindřicha Prueschenka ze Stettenbergu († 1510), nejvyššího truksase ve Štýrsku, jenž byl ženat s Eliškou z Rožmberka. V roce 1495 koupil hrad Hardegg poblíž rakouskomoravské hranice a v roce 1500 obdržel majestát, aby se psal z Hardeka a z Machlandu.²⁷⁾ Jeho syn Oldřich zdědil české statky a v roce 1501 koupil od Minstrberských knížat hrabství kladské. Na císaři si vyprosil rozhojnění svého titulu na hrabě z Kladska. V roce 1507 mu bylo uděleno právo razit vlastní minci.²⁸⁾ Ve Slezsku se dochovaly

Obr. 6: Náhrobek Anny z Hardeka († 1559), fragment, Letovice, kostel sv. Prokopa (foto NPÚ Brno, R. Žabinský).

erbovní medaile Oldřicha (Ulricha) z Hardeka (1500–1522) a jeho bratra Jana (Johanna) z Hardeka (1522–1533). Jejich dalšího bratra Julia († 1561), jenž sloužil Ferdinandovi I. a účastnil se válek s Turky, údajně připomínal náhrobek v kostele P. Marie před Týnem v Praze.²⁹⁾ Letovické panství zdědil v roce 1558 Janův vnuk Wolf Dietrich, který byl v roce 1560 místohejtmanem moravským.³⁰⁾ Zemřel třiadvacetiletý v roce 1564. Byl ženat s Reginou (narozenou 28. února 1537), dcerou augsburského bankéře a podnikatele Antona Fuggera, který byl povýšen v roce 1535 do šlechtického stavu s přídomkem z Kirchbergu, Weissenhornu a Marstettenu. Je známo, že otec nevěsty Anton Fugger uspořádal 5. srpna 1555 v Augsburgu společnou svatbu svých dcer Reginy s Wolfem Dietrichem hrabětem z Hardeka a Zuzany s Balthasarem Trautsonem z Schrofensteinu.³¹⁾ Syn Wolfa Dietricha a Reginy, která, jak naznačují zápisy do zemských desk z let 1573 a 1579, po smrti svého manžela spravovala rodinný majetek,³²⁾ Jan z Hardeka († 1595), psaný jako jako *Hanß* či *Hanns graf von Hardegg*, se objevuje v letech 1580, 1584, 1589 jako kraječ na dvoře císaře Rudolfa II.³³⁾ Kromě Letovic držel krátce i panství kunštátské, které koupil od dcer svého strýce Jana Fridricha († 1580),³⁴⁾ jehož náhrobní monument se rovněž nachází v letovickém kostele. Zajímavé je, že mezi svědky smlouvy Jana Fridricha o koupi kunštátského panství z 1. května 1560 (intabulované roce 1562) je uváděn také Jan rytíř z Linhartic na Jaroměřicích.³⁵⁾ Páni z Hardeka byli oddaní luteráni a angažovali se na svých panstvích v rozvoji náboženského školství.³⁶⁾

Nejmłodším a umělecky nejvzrůlejším dílem Jana Miliče, zhotoveným v roce 1567, je náhrobek mírovského písaře **Jakuba Haladiho** († 1563), který je osazen v kapli

Obr. 7: Náhrobek Jakuba Haladiho († 1563), datovaný 1567, Mohelnice (okres Šumperk), kostel sv. Tomáše Becketa z Canterbury (foto Okresní vlastivědné muzeum v Šumperku, J. Mašek).

sv. Anny v kostele sv. Tomáše Becketa z Canterbury v Mohelnici. Jedná se o pískovcový monument (288 × 116 cm) náročné architektonické kompozice. Obdélná, římsami rámovaná podnož monumentu je vyplněna německým šestiřádkovým nápisem provedeným plastickou kapitálou: NACH CHRISTI GEBVRT . 1563 . AM TAGE PVRI = / FICATIONIS MARIAE. IST IN GOT SELICH ENTS= / CHLAFFEN DER ERBARE VND VORSICHTIGE IACOB / HALADI DIE CZEIT

RENT SCHREIBER AVF MERAV / LIGT ALHIE BEGRABEN GOT VORLEIH IHM VND AL / LEN GLEVBIGEN FRÖLICHE AVFFERSTEHVNG AMEN.³⁷⁾ Po levé straně desky je vytesána ruka ukazující prstem do země. Nad soklem je ve vysokém reliéfu provedena postava zemřelého, jenž stojí v půlkruhově zaklenuté nice flankované dvěma polosloupky postavenými na hranolových patkách zdobených reliéfy s funerální tematikou. Vlevo je znázorněn putto s křížkem zavěšeným na krku, opírající se o lebku, vpravo jsou přesýpací hodiny a hořící pochodně. Hnědou barvou psaný nápis X MORI nad puttem a MEME(N)TO X nad hodinami podtrhují významovou vazbu obou částí ve smyslu vanitas. V oblasti základny figurálního reliéfu se objevuje do hloubky tesaná signatura autora: OPERRA / PER IOHAN(N)ES MILICZ / E SCVL(P)TOR.³⁸⁾ Nad ní je vytesán i letopočet provedení díla 1.5.6.7. Neklasicky utvářené polosloupky naspodu mísovité rozšířené jsou ovinuté vegetabilními výhonky. Nad zvláštní hlavice kompozitního charakteru nahoře doplněné vejcovcem je vložen úsek s plochým kanelováním, na něj bez římsového předělu nasedá zalamovaný architráv vyplněný miniaturními figurálními reliéfy.³⁹⁾ Ty představují novozákonní scény Ukřižování, Zmrtvýchvstání a Nanebevstoupení. Nad architrávem mezi zalamovanými římsami je vlys s čtyřřádkovým latinským nápisem na rollworkové kartuši uvádějícím citát z 19. kapitoly starozákonní knihy Job: DICTVM . HIOBI XIX CAP . VIVITE VTI CGRISTVS QVI ME DE / MORTE REDEMIT MORTE SVA PLACANS NVMINA LAESA PAT= / RIS IVDICE SIC IPSO VENIAM REDIVIVVS AD AVR = / AS INO MEA HAC LCETVS CARNE VIDEBO DEVM.⁴⁰⁾ Monument vrcholí nízkým trojúhelníkovým nástavcem. Postava pisáře Haladiho v tříčtvrtečním natočení je znázorněna v kontrapostu, avšak statičtěji než jsme u Miliče zvyklí. Váha robustního těla spočívá na levé noze, pravá je výrazně odlehčena. Dojem životnosti postavy vzbuzuje nejen plná objemová modelace těla, ale i přesah obou chodidel přes vnitřní rámování reliéfu. Muž je oděn do dobového přepychového šatu poznamenaného vlivem španělské módy. Pod dlouhým svrchním, pouze přes ramena přehozeným, kožešinou podšíváným pláštěm zvaným „šuba“ je vidět propínací kabátec, z něhož vyčnívá malý špičatý límeček spodní košile. Nejen bohatě nabírané krátké kalhoty doplněné hladkými punčochami, ale i boty jsou zdobeny módním prostřihováním. Muž má kolem krku zavěšeny řetězy a v pravé ruce drží rukavice, které se jako poukaz na významné společenské postavení objevují v moravské figurální plastice nejspíše poprvé. Provedení postavy a snaha o zachycení módních detailů oděvu naznačují, že snahou sochaře bylo se co nejvíce přiblížit ke skutečnému celofigurovému portrétu zemřelého. Přesto, že monument vznikl několik roků po smrti pisáře Jakuba, se zdá, že hlava muže s krátkými kučeravými vlasy, baculatou tváří a malým knírkem je podána se snahou o individualizační charakteristiku. Není vyloučeno, že sochař mohl pracovat podle malířského portrétu. Lze souhlasit s názorem M. Novákové,⁴¹⁾ že se sochaři dostalo důkladného formálního školení v novém duchu a že měl nejen schopnosti pro charakterizační vystižení portrétovaného, ale i dekorativní nadání, avšak současně je nutno konstatovat, že jeho práce nebyla prosta jistých modelačních nedostatků.

Slohová charakteristika, ani nepřiliš čitelné zakončení mistrových signatur neumožňují blíže určit provenienční

východisko tohoto tvůrce. Průzkum známých renesančních sochařů a kameníků na našem území i v okolních zemích nepřinesl pozitivní výsledek a osobnost sochaře Jana Miliče není, podle dosavadních výsledků pátrání, jinde než na Moravě doložena.⁴²⁾ Se jménem Milicz se však v 16. století u nás setkáváme v příbuzné tvůrčí sféře, a to v medailérství.⁴³⁾ Ve šlikovském Jáchymově pracoval v letech 1535 až 1546 medailér a rezač kolků Wolf Milicz a později tu byl činný (asi od roku 1539) i jeho syn Nickel (Mikuláš) Milicz, medailér, zlatník a rezač kolků, jenž zemřel před rokem 1575.⁴⁴⁾ Jednou z jeho nejlepších prací je medaile Mikuláše Šindela z Eberharzu, sekretáře české komory z roku 1544. Mezi Nickelovy zákazníky patřil ve čtyřicátých letech nejvyšší horní hejtman v Čechách Kryštof Gendorf a koncem šedesátých let i královský komorní rada Florian Griespeck.⁴⁵⁾ Miliczové patřili v Jáchymově mezi přední patricijské a zdá se že i vzdělanost podporující rodiny, neboť několik jejich příslušníků studovalo ve Wittenberku.⁴⁶⁾ Je doloženo, že Nickel Milicz byl několikrát členem městské rady a že v roce 1559 daroval jáchymovskému děkan-skému kostelu obraz s námětem Vzkříšení.⁴⁷⁾ Jeho dcera si vzala Zachariáše Kempfa, který pokračoval v medailérské živnosti.⁴⁸⁾ Bohužel kromě medailérů Wolfa a Nickela nebyly nalezeny žádné zmínky o dalších mužských příslušnících této rodiny, kteří se věnovali sochařské či kamenické práci. Z uvedených údajů vyplývá, že pokud by Jan pocházel z rodiny jáchymovských Miliczů, jak také někdy svá díla signoval, mohl být generačním vrstevníkem Nickela a současně i Zachariáše Kempfa.

Přestože nemáme žádné pramenné důkazy o vazbě Jana Miliče s rodinou jáchymovských medailérů, na možné rodinné vztahy a medailérské školení poukazují nejen některé rysy Miličova sochařského rukopisu, ale i jisté motivy, které vykazují sho-

Obr. 8: Náhrobek Jakuba Haladiho († 1563), datováno 1567, Mohelnice, kostel sv. Tomáše Becketa z Canterbury, detail hlavy (foto Okresní vlastivědné muzeum v Šumperku, J. Mašek).

Obr. 9: Náhrobek Jakuba Haladiho († 1563), datováno 1567, Mohelnice, kostel sv. Tomáše Becketa z Canterbury, detail signatury (foto Okresní vlastivědné muzeum v Šumperku, J. Mašek).

dy s prací Nickela Milicze a Zachariáše Kempfa. Užití věnovcového štítu u monumentu Jana z Linhartic a motiv vavřínových věnců s erbem uprostřed v Letovicích připomínají utváření medailí a mincí Nickela Milicze lemovaných okrajem utvářeným z rovných a ostrých lístků na způsob věnce. Rovněž štít na náhrobku Wolfa Dietricha je neobvykle vrouben listovcem a perlovcem jako okraje některých jáchymovských medailí. Možnou spojnicí se zdají být i jisté schematismy při zpracování portrétů, např. ostrá modelace tváře, zdůrazněné oči, zpracování plnovousu s převyšlým knírem. Tyto souvislosti lze snad nejlépe dokumentovat na srovnání tváře Wolfa Dietricha s medailovým portrétem Jiřího Puellachera z roku 1583. Ten je typově blízký Nickellově práci, avšak byl proveden nejspíše podle starších razidel až Zachariášem Kempfem.⁴⁹⁾ Medailérské práci jsou rovněž blízké miniaturní scénické reliéfy na náhrobku Jakuba Haladiho, jež nápadně kontrastují s velkorysími sochařskými objemy postavy. Jak v dílech Jana Miliče, tak i na portrétních medailích dílny jáchymovských Miliczů nacházíme shody ve stylizovaném patkovém kapitálovém písmu a v některých dalších detailech. Objevuje se např. užití písmene J místo číslice 1, kosočtverečné rozdělovací značky mezi slovy, někdy s vertikálně protaženými esovitými výběžky, ojediněle i trojlístek s krátkou stopkou blízko čtyřlísté rozetě, který byl typickým znakem označujícím medaile Wolfa Milicze. Ten kromě toho také jako dělicí značku užíval větvičku s jedním nebo několika lístky.⁵⁰⁾ Nápis na náhrobci v Jaroměřicích a v Letovicích nesou více společných rysů a jejich písmo mnohdy kolísá v šířkových proporcích. Později téměř mizí rozdělovací značky a stupňuje se stylizace písma směrem k plošnosti a výraznějšímu rozšíření tahů do patek. Uvedené charakteristiky písma naznačují vzhled z postupy kovolitecké práce.⁵¹⁾

Vztahy rodu hrabat z Hardeka, pro něž Jan Milič nejspíše od konce 50. let do roku 1566 vytvořil několik monumentů, s augsburskou bankéřskou rodinou Fuggerů, s habsburským dvorským prostředím a později přímo pražským rudolfinským dvorem nevylučují, že se Jan Milič, snad vyšší z jáchymovské medailérské rodiny, mohl pohybovat v širším střeoevropském prostředí sochařů, kameníků či medailérů zaměstnaných na zakázkách uvedeného okruhu. Jeho tvorba čerpá ze silné tradice severoevropské renesance,⁵²⁾ což nasvědčuje možnosti, že mohl přijít na Moravu v souvislosti s objednávkami Hardeků poučen zkušenostmi z Kladska či Slezska. Na fakt, že musel být seznámen se soudobou seversky orientovanou sochařskou tvorbou, upozorňují nejen výše připomenuté kompoziční souvislosti s náhrobkem v Olešnici a užívání kulatého věnovcového štítu,⁵³⁾ ale i skutečnost, že autor mohl být ovlivněn produkcí sasko-slezského uměleckého okruhu rodiny Waltherů.⁵⁴⁾

POZNÁMKY

1) Článek vychází z materiálu shromážděného v kapitole „Jan Milič (Johannes Milicz)“, která je součástí nepublikované habilitační práce autorky, srov. *H. Myslivečková*, *Renesanční figurální náhrobní monumenty na Moravě*, Příspěvek k jejich typologickým, slohovým a autorským souvislostem, FF UP v Olomouci, Olomouc 1998, s. 127–139. Rozšířená a přepracovaná verze této práce je v současnosti připravena do tisku pod názvem: *H. Myslivečková*, *Mors ultima linea rerum*, Renesanční figurové náhrobní monumenty na Moravě a v českém Slezsku, Příspěvek k jejich typologickým, slohovým a autorským a genealogickým souvislostem.

- 2) *F. Lipka*, Starobylé náhrobky na Boskovsku, *Časopis Vlasten. spolku muzejního v Olomouci* XVIII, 1900–1901, č. 69–72, s. 88, 118–119; *J. Knies*, Boskovský okres, *Vlastivěda moravská II*, Brno 1904, s. 124; *B. Popelka*, Jevický okres, *Vlastivěda moravská II*, Brno 1912, s. 137; *V. Houdek*, O vývoji náhrobků moravských po stránce umělecké, *Časopis Moravského muzea zemského XV*, 1915, s. 138. *E. Janoušek*, Paměti města Letovic. Letovice 1937, s. 77–78; *M. Nováková*, Renesanční světský figurální náhrobek moravský (1520–1620), *Příspěvek k dějinám renesanční plastiky na Moravě* (nepubl. disertační práce), UJEP, Brno 1952, s. 53–56, 150, 161. I. Hlobil, II. Výtvarné umění in: *I. Hlobil – E. Petřl*, Humanismus a raná renesance na Moravě. Praha 1992, s. 211; *J. Maliva*, Objev nástěnných maleb v kontextu renesančních památek v Mohelnici, in: *Severní Morava, Vlastivědný sborník*, sv. 64, Šumperk 1992, s. 8–9; *J. Maliva*, Milič (Milicz) Jan, in: *Nová encyklopedie českého výtvarného umění I (A–M)*, A. Horová (ed.), Praha 1995, s. 511; *H. Myslivečková*, o. c. v pozn. 1, s. 127–139; *I. Hlobil*, II. Visual Art, in: *I. Hlobil – E. Petřl*, Humanism and the Early Renaissance in Moravia. Olomouc 1999, s. 220–221. Pozoruhodným příspěvkem k moravské náhrobní tvorbě je stať *I. Hlobila*, Sepulchrální skulptura (s doprovodným katalogem náhrobků), in: *I. Hlobil – M. Perůtka* (ed.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400–1550*, III. Olomoucko. Olomouc 1999, s. 366–384, který však necituje v úplnosti.
- 3) *V. Houdek*, o. c. v pozn. 2, s. 138.
- 4) Chybné čtení jména se objevuje u Aloise Czerného, srov. *A. Czerny*, Müglitzer Grabplatten, Mittheilungen des Erzherzog Rainer-Museums für Kunst und Gewerbe. Zeitschrift des Verbandes Österr. Kunstgewerbemuseen 26, 1908, č. 1, s. 7 a také *A. Czerny*, Denksteine, Mittheilungen zur Volkskunde des Schönerhanger Landes 4, 1908, s. 77–79. Od něj je přebírájí *M. Nováková*, o. c. v pozn. 2, s. 56–58, která Johannesovi Iligovi věnuje samostatnou kapitolu; *M. Nováková*, Renesanční figurální náhrobky v Mohelnici, *Příspěvek k dějinám renesanční plastiky na severní Moravě*, in: *Severní Morava, Vlastivědný sborník*, sv. 11, 1965, s. 57 a s nesprávným datováním k roku 1565 i *I. Kořán*, Renesanční sochařství v Čechách a na Moravě, in: *Dějiny českého výtvarného umění. Od počátků renesance do závěru baroka II/1*, Praha 1989, s. 121. Na nesprávné datování a zkomolení jména upozornil *J. Maliva*, Objev ..., o. c. v pozn. 2, s. 8–9.
- 5) K této souvislosti srov. *H. Myslivečková*, o. c. v pozn. 1, s. 127, kde upozornila, že kompozičně blízké schéma se nachází na náhrobku knížete Jiřího Poděbradského z Minstrberka († 1553) v zámeckém kostele ve slezské Olešnici. Ten byl zhotoven v roce 1554 Janem Oslesem z Würzburgu, který zemřel v Olešnici v roce 1575. Srov. *M. Starzewska*, Olešnica. Wrocław – Warszawa – Kraków, 1963, s. 125 a n., obr. 56.
- 6) *A. Demmin*, Encyklopaedie der Schriftenkunde, Bilderkunde, Wapenkunde, geistlichen Trachten, kirchliche Geräthe, Gefässe und dergl., der bürgerlichen und kirchlichen Baukunst, Kriegsbaukunst und Schiffsbaukunst. Leipzig 1980, obr. 297.
- 7) Popis erbů z Linhartic podle PhDr. Karla Müllera: pes krácející doleva, v klenotu ještřáb obrácený doleva. Srov. také *M. Kolář – A. Sedláček*, Českomoravská heraldika I. Praha, 1902, s. 95.
- 8) Přepis všech nápisových textů v článku byl proveden transliterací zachovávající všechny ortografické zvláštnosti originálu podle metodiky *J. Roháčka*, srov. *J. Roháček*, Epigrafika v památkové péči. Praha 2007, zejména s. 19–20.
- 9) Na tuto souvislost upozornila autorka, srov. *H. Myslivečková*, o. c. v pozn. 1, s. 128 a 138. Následně náhrobek ve Zvoli stylově kriticky připsal dílně Jana Miliče I. Hlobil, in: *I. Hlobil – M. Perůtka* o. c. v pozn. 2, s. 367. Autor se tamtéž pokouší dílně stylově kriticky připsat i náhrobek Baltazara Schweinitze a jeho rodiny ve Fulneku a dokonce portál v Riegrově ul. 19 v Olomouci, avšak tyto hypotetické atribuce jsou nepřesvědčivé a bylo by potřeba je konkrétně zdůvodnit. K náhrobku viz *M. Pojsl*, Gotický náhrobek ve Zvoli, *Umění XXXII*, 1984, s. 171. Jedná se nejspíše o Erazima, syna Marka Weizingera z Weizingu, který držel Zvoli roku 1563, srov. *J. Pilnáček*, Staromoravští rodové, Brno 1996, (reprint původního vydání z roku 1930), s. 70–71. Marek byl přijat do rytířského stavu Markrabství moravského v roce 1542, *M. Švábenský*, Knihy přijímání do rytířského stavu Markrabství moravského, in: *J. Pilnáček*, Neznámé rody a znaky staré Moravy. Brno, 1983, s. 256.
- 10) Dvakrát se vyskytuje minuskulní d, místo písmene J je jednou užito I se dvěma tečkami, v ostatních případech Y, u některých samohlásek je čárkou vyznačena délka, slovo OBRAČENÍ je napsáno chybně s M na konci a opraveno naznačením délky nad písmenem, písmeno I je psáno důsledně s tečkou. Mezi některá slova jsou jako dělicí značky vkládány routy s esovitě prohnutými výběžky; v přepisu jsou znázorněny podle výše uvedené metodiky tečkami (srov. *J. Roháček*, o. c. v pozn. 8).
- 11) *M. Kolář – A. Sedláček*, o. c. v pozn. 7, s. 95; *J. Pilnáček*, o. c. v pozn. 9, s. 168.

- 12) Moravské zemské desky II, Kraj olomoucký 1480–1566. *F. Matějček (ed.)*, Brno 1948, s. 333–335.
- 13) Manželem jiné z těchto sester byl asi také Jindřich Brabantský z Choban, který se uvádí na Jaroměřicích v roce 1563. V roce 1564 již držel jaroměřické panství v zástavě od českého krále Petr Bílský z Kařišova. Viz *L. Hosák*, Historický místopis země Moravskoslezské. Praha 2004, (reprint prvního vydání z roku 1938), s. 538–539; *J. Pinkava*, Dějiny Jaroměřic na Malé Haně I, (Do roku 1848). Jaroměřice u Jevíčka 1995, s. 23 n.
- 14) Moravské zemské desky II, Kraj olomoucký 1480–1566, o. c. v pozn. 12, s. 333–335.
- 15) V tomto roce se Jan rytíř z Linhartic a na Jaroměřicích se vyskytuje mezi svědky smlouvy Jana Fridricha z Hardeka o koupi kunštátského panství, srov. Moravské zemské desky II, Kraj olomoucký 1480–1566, o. c. v pozn. 12, s. 428.
- 16) Skutečnost, že kostel nesloužil jako místo posledního odpočinku jen rodině Hardeků, dokládá kromě náhrobků příslušníků jiných rodů i několik postranních podzemních hrobů a hlavní krypta tvořená dvěma místnostmi se vchodem uprostřed hlavní lodi. Srov. *E. Janoušek*, o. c. v pozn. 2, s. 72 a n., obr. na s. 74. O náhrobku tamtéž s. 77–78.
- 17) Tento omyl se vyskytuje v odborné literatuře často. Srov. *J. Knies*, o. c. v pozn. 2, s. 124, *E. Janoušek*, o. c. v pozn. 2, s. 78, *I. Hlobil* in: *I. Hlobil – E. Petrů*, o. c. v pozn. 2, s. 220–221; *I. Hlobil* in: *I. Hlobil – M. Peřutka (ed.)*, o. c. v pozn. 2, s. 367. Nápis správně jako dedikační určila *M. Nováková*, o. c. v pozn. 2, s. 161 a *H. Myslivečková*, o. c. v pozn. 1, s. 129.
- 18) Erb hrabat z Hardeka tvoří čtvercový štít: v 1. poli doleva obrácený dvouocasý lev ve skoku; 2. pole polceno, vpravo orlice, vlevo 6 × polceno; mezi 1. a 2. polem polcený kůl, vpravo 3 × polcený, vlevo 5 × síkmo dělený; ve 3. poli orlice; ve 4. poli tlapatý kříž. Tři turnajské helmy. Klenoty: 1. složená křídla, 2. rozevřená křídla, 3. oválná rolverková kartuš opakující 2. pole štítu, postrkaná šesti pštrošími pery. Za popis erbů děkuje PhDr. Karlu Müllerovi. O rodu včetně další literatury viz *J. Pilnáček*, o. c. v pozn. 9, s. 377–378.
- 19) *H. Myslivečková*, o. c. v pozn. 1, s. 114–126.
- 20) *J. Royt – H. Šedínová*, Slovník symbolů, Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii. Praha 1998, s. 106–108; *J. Studený*, Křesťanské symboly. Olomouc 1992, s. 329–330.
- 21) Text byl přepsán z autopsie. V nápisu jsou četné nepřesnosti, písmeno Z je často nahrazováno tvarem, který je užít i pro číslovku 3. Písmena J a I nahrazuje Y.
- 22) Text byl přepsán z autopsie. Některá chybějící písmena poškozené nápisové desky byla doplněna autorkou. *F. Lipka*, o. c. pozn. 2, s. 119 uvádí pouze jednu signaturu, a to v nesprávném přepisu YOHAN MILLYZ POL THORR. 1566. V *Houdek*, o. c. v pozn. 2, s. 138 dokonce na základě nesprávného čtení signatur na náhrobku Wolfa Dietricha jako YOHAN MILLYC POL. THORR. 1566 a IOHANN MILICZ DE THOR. nesprávně usuzuje, že Jan Milic byl Polák z Toruně. Tuto domněnku opakuje s otazníkem I. Hlobil v publikaci *I. Hlobil – E. Petrů*, o. c. v pozn. 2, s. 211. Z nesprávně čtených signatur naopak *M. Nováková*, o. c. v pozn. 2, s. 56 usuzuje, že pokud Milici, jak se také psal, nebyl domácím kameníkem, mohla by koncovka jeho jména poukazovat na jeho italský původ, (uvádí např. jihoitalské Torre del Greco). Spodní signatura na náhrobku Wolfa Dietricha OPERRA PER IOHAN MILICZ DEPLVR[.] (S)CVL(P)TOR. by mohla, ač se to zdá málo pravděpodobné, odkazovat k italskému Piuru. Srov. *J. Janáček*, Italové v předbellohorské Praze (1526–1620), in: Pražský sborník historický XVI, Praha: 1983, s. 87, který uvádí, že začátkem 16. stol. k nám přicházeli italské kupci z Piura (Pluris). Stejně záhadná je i signatura na náhrobku Georga z Hardeka OPERRA PER MAN / NE DE IOHAN / MYLIZ SCI(V)L(P)TOR / IM HAN 156[-].
- 23) V textu, který byl přepsán z autopsie, je na dvou místech užito zvláštních dělicích značek, v prvním řádku za slovem AM ve formě trojlístku s lodyhou a v pátém řádku za jménem WOLFF DIETRICH v podobě vegetabilně utvářeného X.
- 24) *F. Lipka*, o. c. v pozn. 2, s. 118 a po něm i *E. Janoušek*, o. c. v pozn. 2, naznačují, že s osobou či dílnou Jana Milice, tvůrce náhrobku Wolfa Dietricha z Hardeka, mohou souviset i některé další letovecké náhrobky.
- 25) Přepis nápisu z autopsie, pokud to dovoľovalo jeho značné poškození. Na tuto erbovní desku i její typologické i stylové souvislosti s náhrobkem Georga z Hardeka upozornil již *F. Lipka*, o. c. v pozn. 2, s. 121 a *E. Janoušek*, o. c. v pozn. 2, s. 80. *J. Pilnáček*, o. c. v pozn. 9, s. 377 až 378 sice neuvádí žádnou dceru Wolfa Dietricha, avšak to nevylučuje možnou existenci dcery zemřelé v dětském věku. Mohla být pojmenována po babičce z matčiny strany, již byla Anna Rehlingerová z Horgau, manželka Antona Fuggera, nebo po sestře paní Regíny Anně († 31. 1. 1549), srov. *N. Lieb*, Die Fugger und die Kunst II, Im Zeitalter der hohen Renaissance. München 1958, s. 72.
- 26) Moravské zemské desky II, Kraj olomoucký 1480–1566, o. c. v pozn. 12, s. 329. Potvrzuje to vklad statku sebranického do zemských desk olomouckých v roce 1549 *Krystofovi, Wolf Dytrychovi, Janovi Frydrychovi, vlastním bratřím, hrabatům z Hardeka a Kladska v Mochlandu, dědičným šenkům v Rakousích a truksasům v Štýrsku*, tamtéž, s. 360. Nejstarší Kryštof byl ženatý s Justinou z Biskupic, tamtéž 464–465.
- 27) Ottův slovník naučný, Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí díl X. Praha 1896, s. 882; *E. Janoušek*, o. c. v pozn. 2, s. 35.
- 28) *H. Saurma - Jeltsch*, Schlesische Münzen und Medaillen. Breslau, 1883, s. 17.
- 29) *J. Pilnáček*, o. c. v pozn. 9, s. 378.
- 30) *A. Boček*, Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství Moravském. Brno 1850, nestr.; Moravské zemské desky II, Kraj olomoucký 1480–1566, o. c. v pozn. 12, s. 417. V jakém vztahu byla k výše uvedenému Alžběta z Hardeka, které v roce 1556 do zemských desk vložil věno Petr ze Žerotína na svém zboží v Postřelmově a Chromči, není známo. Srov. Moravské zemské desky II, Kraj olomoucký 1480–1566, o. c. v pozn. 12, s. 400.
- 31) *N. Lieb*, o. c. v pozn. 25, s. 69, 70, 73, 364.
- 32) Srov. Moravské zemské desky, III. Kraj olomoucký, 1567–1642, *F. Matějček (ed.)*, Praha 1953, s. 57, 97, 98.
- 33) *J. Hausenblasová*, Der Hof Kaiser Rudolfs II. Eine Edition des Hofstatsverzeichnisse 1576–1612. Fontes historiae artium IX. Prag 2002, s. 230. V prostředí císařského dvora Rudolfa II. si našel také nevěstu, neboť, jak uvádí *J. Pilnáček*, o. c. v pozn. 9, s. 378, byl ženatý s Esterou, dcerou Leopolda svob. pána z Herberštejnu a Juliany z Madruz. Se svou ženou Esterou Alžbětou z Herberštejnu, která jej přežila, neměl děti, jak naznačuje jeho poručenství napsané na Letovicích 2. července 1593 (intabulované 1597), srov. Moravské zemské desky, III. Kraj olomoucký 1567–1642, o. c. v pozn. 32, s. 310–312.
- 34) Srov. Moravské zemské desky, III. Kraj olomoucký 1567–1642, o. c. v pozn. 32, s. 266–227. Vklad prodeje kunštátského panství Johaně Evě z Lichtenštejnu a na Mikulově byl v roce 1594 zaznamenán do zemských desk olomouckých, tamtéž, s. 284–285.
- 35) Moravské zemské desky II, Kraj olomoucký 1480–1566, o. c. v pozn. 12, s. 428.
- 36) *E. Janoušek*, o. c. v pozn. 2, s. 37–41.
- 37) Přepis z autopsie. Pozoruhodné je, že nad majuskulními písmeny I souchař důsledně užívá tečku.
- 38) Srov. pozn. 4.
- 39) Hlavice mají, jak postřehla *M. Nováková*, o. c. v pozn. 2, s. 56, stejně jako sloupky, jistou obdobu ve výzdobě Edelmannovy hrobky při kostele sv. Mořice v Olomouci z roku 1572, která je ovšem po formální stránce provedena kvalitněji.
- 40) Nápis přepsán z autopsie. Dvě ligatury (?) ve spodním řádku jsou vzhledem k těsnému spojení nápisu s vegetabilním dekorem obtížně čitelné. Poněkud odlišné nápis publikoval *A. Czerny*, Müglitz Grabplatten..., o. c. v pozn. 4, s. 6; *A. Czerny*, Denksteine, o. c. v pozn. 4, s. 78.
- 41) *M. Nováková*, o. c. v pozn. 2, s. 56–58.
- 42) Tvůrce příbuzného jména Hans Milich, je uváděn na dvoře vévody Heinricha ve slezské Legnici. Ten byl v roce 1570 jmenován dvorním malířem a jeho činnost dokládají účty z let 1573 a 1575 především za vévodovy portréty. Zemřel v Legnici v roce 1613. Jiný malý stejného jména, zemřelý v roce 1572, se objevuje v Mnichově. Viz *H. Luchs*, Bildende Künstler in Schlesien, nach Namen und Monogrammen, Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens 5, 1863, s. 26 n.
- 43) Na tuto souvislost poprvé upozornil *I. Kořán*, o. c. v pozn. 4, s. 121, dále ji přijímá *J. Maliva*, Objev ..., o. c. v pozn. 2, s. 9; *J. Maliva*, Milic (Milicz) Jan, o. c. v pozn. 2, s. 511.
- 44) *V. Katz*, Wolf Milicz, Nickel Milicz a Zachariáš Kempf. Příspěvek k dějinám jáchymovského medailérství 16. století, Numismatický časopis československý II, 1926, s. 85–115, tab. V-X.
- 45) *V. Katz*, Prvních sto let české portrétní medaile, Numismatický časopis československý, V, 1929, s. 111.
- 46) K roku 1561 se na zdejší univerzitě uvádí *Zacharias Miltitz ex Valle Joach.*, v roce 1568 *Elias Miltitz Joach*, 1575 *Tobias Miltisch, Joach. Vall.* a 1602 *Georgius Mylius Joachimicus*, srov. *F. Menčík*, Studenti z Čech a Moravy ve Wittenberku od roku 1502 až do roku 1602, Časopis Českého muzea, 71, 1897, s. 259, 261, 263, 268.
- 47) *V. Katz*, o. c. v pozn. 44, s. 96.
- 48) Jeho příbuzným byl asi *Joannes Kampter ex Valle Joach.* uváděný v roce 1545 v seznamech studentů ve Wittenberku. Srov. *F. Menčík*, o. c. v pozn. 46, s. 255.
- 49) *V. Katz*, o. c. v pozn. 44, s. 110, vyobrazení tab. X, č. 58.
- 50) *V. Katz*, Die Erzgebirgische Prägemedaille des XVI. Jahrhunderts. Praha, 1932, s. 144. Od roku 1565 byla v okruhu tvorby dílny Nickela Mi-

licze zaměřována číslovka 1 za písmeno J a v té době se začalo používat jako dělicího znaménka pětistě rozety, tamtéž, s. 158. V. Katz, o. c. v pozn. 44, s. 106 uvádí, že nejcharakterističtější značkou prací Wolfa Milicze byl trojlistek oddělující slova v opise. L. Nemeškal, Jáchymovská mincovna v první polovině 16. století (1519/20-1561), Význam ražby tolaru, Praha, 1964, s. 120 uvádí, že v letech 1542–1543 byl jáchymovským mincmistrem Martin Kempf, otec Zachariáše a že jeho dobu potvrzují ražby se značkou jetelového listku.

- 51) V této souvislosti je zajímavý údaj, že k roku 1572 je v Letovicích doložen zvonář, konvář a kovolitec Johann. Viz A. Prokop, Die Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlicher Beziehung III., Das Zeitalter der Renaissance. Wien 1904, s. 919.
- 52) I. Hlobil in: I. Hlobil – E. Petrů, o. c. v pozn. 2, s. 211.
- 53) Bylo to právě sasko-slezské prostředí, kde se kromě Itálie začal užívat již začátkem 16. století, např. náhrobek H. Kornichenové († 1559) ve Zlotym Stoku viz J. Kębtowski, Renesansowa rzeźba na Śląsku 1500–1560. Poznań 1967, obr. 127.
- 54) V roce 1544 objednala jáchymovská městská rada, zastoupená staviteltem Hansem Koppem u drážďanského sochaře Kryštofa I. Walthera pro hřbitovní kostel skupinu Ukřižování, srov. R. Schmidt, Soupis památek historických a uměleckých v království českém od pravěku do poloviny 19. století, Politický okres jáchymovský XL. Praha 1913, s. 68; U. Thieme – F. Becker – H. Vollmer (edd.) Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zum Gegenwart XXXV. Leipzig 1978, s. 112; J. Maliva, Objev ..., o. c. v pozn. 2, s. 9 shledává analogické rysy ve zvýšené citlivosti pro plastické hodnoty, realistický detail a dynamické prvky u Hanse Walthera, který zhruba ve stejné době působil v severních Čechách např. ve Frýdlantu na náhrobku Bedřicha z Redernu.

SEPULCHRALES RENAISSANCESCHAFFEN VON JAN MILIČ (JOHANNES MILICZ)

Der Artikel stellt alle bisher bekannte Renaissancegrabsteine vor, gemißelt von Jan Milič (Johannes Milicz), der seine Werke auch als Milič, Millyz, Mylliz signierte, erweitert die Kollektion seiner Arbeiten und korrigiert nicht richtige Angaben in der bisherigen Literatur. Die typologische und morphologische Mannigfaltigkeit seines Schaffens dokumentiert auf den Figuren-Grabsteinen von Jan von Linhartice († 1562) in Jaroměřice, Wolf Dietrich von Hardek († 1564) in Letovice und Jakub Haladi († 1563), dat. 1567, in Mohelnice, auf dem heraldischen Denkmal von Georg Wolf von Hardek († 1562) in Letovice und macht gleichzeitig auch auf hiesiges bisher unbeachtetes Werk des Autors aufmerksam, und zwar auf das Fragment des Grabsteines von Anna von Hardek († 1559) und seine weitere Werke.

Die Aufmerksamkeit wird auch den prosopographischen und genealogischen Angaben gewidmet, die manchmal den gesellschaftlichen

und Autorhintergrund der Bestellungen abrunden. In diesen Zusammenhängen ist die Tatsache bemerkenswert, dass die Bestellerin des Grabsteines von Wolf Dietrich von Hardek († 1564) seine Gemahlin Regina, die Tochter des Augsburger Bankiers Anton Fugger, war.

Über das Leben des Bildhauers, der zum Unterschied von der Mehrheit der Schöpfer der zeitgenössischen sepulchralen Produktion, seine Werke konsequent signierte, weiß man nur wenig. Auf Grund der verwandten Stilmerkmale und bemerkenswerten motivistischen Zusammenhänge versucht der Artikel mögliche Geschlechtszusammenhänge mit der bedeutenden und verzweigten Familie Milicz aus Jáchymov/Joaachimsthal zu deuten, aus der der Medailleur und Säger der Stempel Wolf Milicz, tätig in den Jahren 1535–1546, und sein Sohn und Nachfolger Nickel, höchstwahrscheinlich der Generationsaltersgenosse von Jan, berühmt geworden sind. Auf Grund der höher angeführten Tatsachen und einigen Charakteristiken seines Bildhauerschaffens ist es möglich bei Jan Milič mindestens eine Belehrung in dem Medailleur-Fach vorauszusetzen.

Durch die expresse und nördliche Renaissance gebrandmarktes Schaffen des Bildhauers, der wahrscheinlich aus Jáchymov stammte, belegt bei uns seit dem Ende der 50er Jahre des 16. Jahrhunderts bis 1567, deutet Erfahrungen an, die in dem breiteren mitteleuropäischen Milieu erworben wurden und führt zur Vermutung, dass der Bildhauer, im Zusammenhang mit den Bestellungen des Geschlechts der Grafen von Hardek, nach Mähren von Glatz oder Schlesien kommen konnte.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Grabstein von Jan von Linhartice († 1562), Jaroměřice, Kirche der Allerheiligen (Foto Ivo Přeček).

Abb. 2: Grabstein von Jan von Linhartice († 1562), Jaroměřice, Kirche der Allerheiligen, Detail des Kopfes (Foto NPÚ Pardubice, Miroslava Plecháčková).

Abb. 3: Grabsteine von Wolf Dietrich von Hardek († 1564), und Georg Wolf von Hardek († 1562), Versetzen im Interieur der Kirche, Letovice, Kirche des hl. Prokopius (Foto Hana Myslivečková).

Abb. 4: Grabstein von Wolf Dietrich von Hardek († 1564), Detail, Letovice, Kirche des hl. Prokopius (Foto Bohumil Samek).

Abb. 5: Grabstein von Georg Wolf von Hardek († 1562), Letovice, Kirche des hl. Prokopius (Foto NPÚ Brno, Rudolf Žabinský).

Abb. 6: Grabstein von Anna von Hardek († 1559), Fragment, Letovice, Kirche des hl. Prokopius (Foto NPÚ Brno, Rudolf Žabinský).

Abb. 7: Grabstein von Jakub Haladi († 1563), dat. 1567, Mohelnice, Kirche des hl. Thomas Becket von Canterbury (Foto Heimatkundliches Kreismuseum in Šumperk, J. Mašek).

Abb. 8: Grabstein von Jakub Haladi († 1563), dat. 1567, Mohelnice, Kirche des hl. Thomas Becket von Canterbury, Detail des Kopfes (Foto Heimatkundliches Kreismuseum in Šumperk, J. Mašek).

Abb. 9: Grabstein von Jakub Haladi († 1563), dat. 1567, Mohelnice, Kirche des hl. Thomas Becket von Canterbury, Detail der Signatur (Foto Heimatkundliches Kreismuseum in Šumperk, J. Mašek).

(Übersetzung J. Kroupová)